

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПРАВОВОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВОВОГО ПРОСТОРУ

FACTORS FOR THE FORMATION OF A GENERAL EUROPEAN LEGAL IDENTITY IN THE CONTEXT OF THE EUROPEAN LEGAL AREA

Король К.М., аспірант кафедри загальної теорії права та держави
Національний університет «Одеська юридична академія»

Стаття досліджує процес формування загальноєвропейської правової ідентичності в контексті європейського правового простору. Зокрема, розглядаються ключові чинники, які впливають на цей процес, такі як історичний контекст, роль європейських інституцій, судова практика, культурний та соціальний контексти, а також міжнаціональна співпраця. Акцентовано увагу на ролі європейських інституцій у встановленні єдиних правових стандартів для країн-членів. Розглянуто взаємодію різних культур, традицій та цінностей в Європі як вагомий вплив на застосування права в різних країнах. Особливу увагу приділяється інтеграції в Європейському Союзі, що є ключовим механізмом забезпечення спільного простору для єдиної нормативної бази країн-членів Європейського Союзу. Автор аналізує різноманітність інструментів та механізмів, які використовуються для стандартизації правових норм між країнами-членами. Базові цінності прав і свобод людини відображають специфічні аспекти європейської ідентичності. Саме вони є результатом історичного та культурного розвитку Європи та відображають її унікальну спадщину. Розглянуто значення базових цінностей Європейського Союзу (демократія, принцип рівності, захист прав людини), що виступають каталізатором для поглиблення правової інтеграції в Європі. Розвиток економічної, політичної та соціальної співпраці між країнами Європи сприяє взаєморозумінню між європейськими народами, оскільки впливає на сприйняття громадянами Європейського Союзу себе як частини спільної правової спільноти, згурпованої навколо ідеї єдиного правового простору. Концепція європейського правового простору спрямована на забезпечення однакових прав і можливостей для громадян та підприємств, зміцнення правового захисту та правопорядку. У дослідженні автор намагається зрозуміти сутність сучасних тенденцій формування загальноєвропейської правової ідентичності, у контексті трансформації поглядів саме правової належності до європейського простору.

Ключові слова: загальноєвропейська правова ідентичність, європейський правовий простір, спадщина, інтеграція.

The article examines the process of formation of a pan-European legal identity in the context of the European legal area. In particular, the key factors influencing this process are considered, such as the historical context, the role of European institutions, judicial practice, cultural and social contexts, as well as international cooperation. Attention is focused on the role of European institutions in establishing uniform legal standards for member countries. The interaction of different cultures, traditions and values in Europe is considered as a significant influence on the application of law in different countries. Particular attention is paid to integration in the European Union, which is a key mechanism for ensuring a common area for a unified regulatory framework of the member states of the European Union. The author analyzes the variety of tools and mechanisms used to standardize legal norms between member countries. The basic values of human rights and freedoms reflect specific aspects of European identity. They are the result of the historical and cultural development of Europe and reflect its unique heritage. The importance of the basic values of the European Union (democracy, the principle of equality, protection of human rights), which act as a catalyst for deepening legal integration in Europe, is considered. The development of economic, political and social cooperation between the countries of Europe promotes mutual understanding between European peoples, as it affects the perception of the citizens of the European Union as part of a common legal community, grouped around the idea of a single legal area. The concept of the European legal area is aimed at ensuring equal rights and opportunities for citizens and businesses, strengthening legal protection and law and order. In the study, the author tries to understand the essence of the modern trends in the formation of a pan-European legal identity, in the context of the transformation of the views of legal belonging to the European area.

Key words: general European legal identity, European legal area, heritage, integration.

Постановка проблеми. В контексті динамічного процесу європейської інтеграції, який передбачає включення до Європейського Союзу нових держав-членів, європейські процеси набувають більш складної структури, що сприяє формуванню нових аспектів загальноєвропейської ідентичності, в тому числі і правової. З самого початку свого існування Європейський Союз ставив перед собою завдання поширення загальних європейських цінностей на всі країни-учасниці. Це сприяло формуванню єдиної ідентичності держав, що входять до організації, та забезпечувало їхнє об'єднання.

Формування загальноєвропейської правової ідентичності в Європі передбачає формування спільного правового простору, де права та обов'язки громадян та урядів країн-членів ЄС узгоджуються на основі спільних цінностей та принципів. Цей процес має на меті сприяння консолідації та єдності між країнами ЄС у правовій сфері, що відобразатиметься у розвитку загальних цінностей та зміцненні правової демократії в Європі.

Сьогодні в Європі існує велика різноманітність правових систем, що сягає своїми коренями від різних правових традицій, культурних впливів та історичного контексту кожної країни. Виклики, які постали перед формуванням загальноєвропейської правової ідентичності, відображаються у складності та змінності контексту, у якому формується спільна правова культура в Європі. Їх виникнення зумовлено великою кількістю факторів, що ускладнюють

процес консолідації спільних європейських правових стандартів та цінностей.

Метою статті є всебічний аналіз різноманітних факторів, які впливають на формування загальноєвропейської правової ідентичності в контексті процесу європейської інтеграції.

Виклад основного матеріалу. Підтримка з боку населення країн-членів Європейського Союзу - критично важливий фактор формування загальноєвропейської ідентичності. Без усвідомлення населенням своєї приналежності не лише до власної країни, але й до широкого об'єднання, такого як Європейський союз, досягнути цього неможливо. У світі, де взаємодіють множина націй та культур, постає завдання пошуку не лише нової європейської ідентичності, але й формування європейської правової свідомості. Цей складний процес може бути реалізований тільки за умови активної участі широких верств населення європейських країн у політичному та суспільному житті, через впровадження правової політики, що сприяє загальним правовим цінностям. Багато аналітиків підкреслюють, що одного лише юридичного об'єднання ЄС для цього недостатньо, вкрай необхідно визнання приналежності до Союзу з боку звичайних європейців. Таким чином виникає необхідність в узгодженні загальних правових цінностей, які в той же час відображають національні особливості кожної країни-учасниці.

«Вагомою частиною національної ідентичності є отожднення особи з культурними надбаннями її країни, тому постає питання: з чим мають асоціювати себе європейці? ЄС робить великий акцент на культурному різноманітті, популяризує ідею про повагу до відмінностей між державами-членами. У цьому й полягає дуальність європейської культури, котра, з одного боку, багато в чому була зрощена на спільних надбаннях Античності, Відродження та Просвітництва, а з іншого, залишається унікальною для кожної нації. Ця ідея знаходить відображення в девізі ЄС – «In varietate concordia» – або ж «Єдність у різноманітті», і її свого роду теж можна вважати складовою спільної ідентичності» [1].

Культурне надбання дійсно відіграє ключову роль у формуванні єдиного правового простору в Європі, проливаючи всі аспекти правової системи та її розвиток. Поняття «правова культура» охоплює систему цінностей, переконань, норм та звичаїв, що визначають сприйняття та застосування права в суспільстві. На думку Ю. Седої «правова культура особистості включає знання законодавства (інтелектуальний зріз); упевненість у необхідності й соціальній доцільності законів і підзаконних актів (емоційно-психологічний зріз); уміння використовувати в практичній діяльності правовий інструментарій» [5].

Спільна спадщина, мова та культурні традиції створюють основу для прийняття правових норм у рамках Європейського Союзу. Історія формування загальноєвропейського права сягає коренями в давнину, коли різні правові системи, такі як римське право, канонічне право та національні правові традиції, впливали на розвиток права в різних регіонах Європи. Їх взаємодія призвела до утворення спільних правових цінностей та принципів. «Багатівкове вивчення римського права, з метою його рецепції у національні правові системи формувало юридичне мислення Західної Європи й створювало сильний клас юристів, керівників і діяльних помічників у різних сферах правової діяльності. Об'єднуючи Європу на практиці, римське право об'єднувало її і в теоретичному плані: юриспруденція французька працювала весь час рука об руку з юриспруденцією німецькою або італійською, говорила з нею однією і тією ж мовою, шукала вирішення одних і тих же проблем. Так виникла на ґрунті римського права дружна спільна праця всієї європейської юриспруденції, що продовжувала роботу мислителів античного світу. Значення основоположних цінностей Римського права для формування правової традиції Європейського Союзу» [4].

Історичні події, такі як розпад колоніальних імперій та Друга світова війна, сприяли потребі в міжнародній співпраці відіграли роль у створенні важливих європейських правових інституцій, таких як Європейська Комісія, Європейський Суд з прав людини, що сприяють утвердженню демократичних цінностей та правових норм у всіх країнах-членах ЄС, формуванню спільної правової ідентичності серед європейських громадян.

Основа мета сучасного процесу формування загальноєвропейської правової ідентичності - гармонізація правових норм та стандартів між країнами-членами ЄС. Ця мета виникла через потребу створення спільного правового простору, який буде сприяти зближенню правових систем країн-членів та зміцненню єдності в Європейському Союзі.

У контексті європейської правової інтеграції, культурна спадщина представляє різноманітність правових традицій країн-членів ЄС, що відзеркалює історичні, культурні та соціальні впливи. Одним із факторів формування загальноєвропейської правової ідентичності є правова соціалізація, оскільки цей процес сприяє утвердженню спільних цінностей та переконань щодо права серед громадян Європейського Союзу. Цей процес передбачає активну участь громадян у формуванні, виконанні та застосуванні правових норм, що сприяє їх інтеграції

в єдиний правовий простір, зміцнює таке важливе почуття приналежності до європейської правової системи.

Правова соціалізація допомагає громадянам розуміти їхні права та обов'язки, що сприяє укоріненню основних європейських цінностей, таких як права людини, демократія та правова держава, на рівні свідомого та несвідомого. Процеси правової соціалізації можуть бути реалізовані через участь у громадських обговореннях, освітніх програмах та інших заходах, де громадяни мають можливість впливати на формування європейських правових норм. Це сприяє підвищенню довіри та легітимності європейських інституцій та стимулює громадянську активність у демократичних процесах.

Історичні цінності, що є спільною спадщиною країн Європи, на сьогоднішній день стали не лише складовою частиною угод про заснування Європейського Союзу, але й визначають напрямок для всіх його внутрішніх та зовнішніх дій, а також є основою для розширення. Після вступу до Європейського Союзу кожна нова країна-кандидат взаємодіє з цими цінностями та зобов'язується втілювати їх у життя.

Європейські цінності становлять основу для формування єдиного правового простору в межах Європейського Союзу. Демократія, права людини, рівність, свобода, толерантність, правова держава та соціальна справедливість відіграють ключову роль у спільному конструктивному діалозі між країнами-членами, метою якого є створення єдиного правового середовища.

Демократичні принципи відображені в інституційній структурі ЄС, забезпечують активну участь громадян у формуванні та виконанні правових норм. Права людини та рівність гарантують недоторканність прав та свобод кожного громадянина; це сприяє відчуттю безпеки та захищеності в європейському правовому просторі. Толерантність та повага до культурного різноманіття формують основу для побудови відкритого суспільства, в основі якого лежить взаємоповага один до одного. Захист меншин та забезпечення рівних можливостей для всіх громадян сприяє почуттю впевненості та захищеності в рамках європейського правового простору. Так, рішення Європейського Суду щодо захисту прав меншин чи ухвалення антидискримінаційних законів на рівні ЄС є проявами такої толерантності та поваги до інших культур.

Правова інтеграція як ключовий елемент процесу європейської інтеграції, що спрямований на створення та узгодження правових механізмів для регулювання відносин як на рівні країн-членів, так і на загальноєвропейському рівні. Цей процес охоплює розробку та впровадження правових норм і стандартів в усіх сферах, наприклад права людини, торгівля, захист меншин.

Одним із ключових інструментів правової інтеграції є принцип директивної гармонізації, коли ЄС ухвалює директиви, що зобов'язують країни-члени внести у власне законодавство відповідні законодавчі норми із загальними правилами та стандартами ЄС.

Важливо зазначити ще один надважливий інструмент правової інтеграції - європейська судова система, яка вирішує спори щодо інтерпретації та застосування європейського права. Запроваджені Судом Європейського Союзу правові принципи мають вирішальне значення не лише на рівні самого ЄС, але й в національних судах країн-членів. Це означає, що громадяни та підприємства можуть звертатися до європейського права в національних судових установах. Більше того, право ЄС має перевагу над національним законодавством, і в разі конфлікту між ними перевага надається європейському праву.

Уніфікація та гармонізація національних правових систем важливі для формування загальноєвропейської правової ідентичності. Ця мета досягається шляхом прийняття директив і регламентів ЄС, які спрямовані на забезпечення єдності правового регулювання у різних сферах.

Такі заходи сприяють створенню спільного правового простору, де права та обов'язки громадян і підприємств узгоджені та стандартизовані на рівні Європейського Союзу.

«Кожен громадянин, який живе в одній з країн-членів Ради Європи, спираючись на Європейську конвенцію щодо захисту прав людини, може звернутися до Європейського суду з прав людини, якщо його подання не було взяте до уваги в національній правовій системі» [2].

Важливим фактором формування загальноєвропейської правової ідентичності є стимулювання європейськими співтовариствами широкого економічного, культурного та академічного обміну. Взаємне пізнання між європейськими правовими традиціями призводить до зближення та усвідомлення спільності коренів та усвідомлення колективних інтересів, що в свою чергу призводить до формування політики відкритості між народами в ЄС. Її суть полягає в перебудові відносин власного народу з усіма іншими державами-членами ЄС на основі співпраці для усунення не лише формальних правових бар'єрів між державами-членами ЄС, а й між суспільствами для побудови єдиного правового європейського співтовариства. Готовність враховувати загальні потреби, а не індивідуальні інтереси кожної окремої країни, є важливим знаком взаєморозуміння між європейськими націями.

«Зобов'язання щодо збереження та примноження культурної спадщини Європи закріплено в п. 3 ст. 3 Договору про Європейський Союз. Також у ст. 167 Договору про функціонування Європейського Союзу зазначено, що «Союз сприяє розквіту культур держав-членів, поважаючи їхню національну та регіональну різноманітність і водночас висуваючи на перший план спільну культурну спадщину». Також у Декларації про новий наратив Європи наголошено, що «Європа як політичний організм має визнати цінність культурної спадщини, як матеріальної, так і нематеріальної» [3].

Розвиток спільної загальної європейської ідентичності відбувається в рамках довгострокової стратегії, спрямованої на зміцнення правового простору та спільної правової культури в Європейському Союзі. Завдань, що постають перед загальноєвропейською правовою ідентичністю велика кількість. Її розвиток полягає у створенні і узгодженні правових механізмів, спрямованих на забезпечення єдності та стабільності, захисту прав людини та демократичних принципів, забезпечення правової

безпеки й прозорості, підтримки економічного розвитку та конкурентоспроможності, забезпечення доступності до правосуддя та юридичної допомоги, а також сприяння міжкультурному діалогу. Ці завдання передбачають гармонізацію та уніфікацію правових норм і стандартів, застосування принципів європейського права в національних судових установах, розроблення механізмів захисту прав і свобод громадян.

Висновки. Загальноєвропейська правова ідентичність, що знаходиться на шляху формування в контексті становлення європейського правового простору, представляє собою складний конгломерат цінностей та норм, що об'єднує різноманітні національні правові системи у прагненні до правової гармонії та єдності. Цей процес супроводжується рядом ключових чинників, впливають один на одного.

Важливу роль у формуванні загальноєвропейської правової ідентичності відіграє історичний контекст. Різні правові традиції, такі як римське право, канонічне право, та загалом національне право кожної країни, створюють основу для обміну ідей та концепцій між різними європейськими державами.

Процес європейської інтеграції вимагає знаходження компромісів між різними політичними, економічними та культурними інтересами країн-членів Європейського Союзу. Вирішення цих конфліктів – складне завдання, що потребує тривалого часу. Розвиток правових норм у Європі відбувається у постійному контексті змін в глобальній політичній, економічній та соціокультурній сферах. Глобалізація, технологічний прогрес та інші чинники впливають на розвиток європейського права та його здатність відповідати на сучасні виклики. Важливим механізмом у встановленні єдиних правових стандартів для країн-членів та забезпеченні дотримання прав людини на всій території Європи є європейські інституції, такі як Європейський Союз та Європейський Суд з прав людини. Європейські правові акти, такі як директиви, регламенти та конвенції, сприяють створенню загальних правових норм та принципів, що сприяють гармонізації правових систем країн-членів.

Узагальнюючи, ми робимо висновок про складність та динаміку процесу формування загальноєвропейської правової ідентичності, що вимагає постійного аналізу та активного діалогу для забезпечення стабільності та розвитку правового простору Європи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковач А. Поняття європейської ідентичності та її значення для політики ЄС. <https://adastra.org.ua>. URL: <https://adastra.org.ua/blog/ponyattya-yevropejskoyi-identichnosti-ta-yiyi-znachennya-dlya-politiki-yes>
2. Кудряченко А. І. Європейські демократичні цінності та їх вплив на розбудову громадянського суспільства в країнах Європи. *Історичний досвід становлення інститутів громадянського суспільства в країнах Європи*: збірник наукових праць. 2012. С. 61–76.
3. Культурна спадщина та національна безпека : аналіз. доп. / В. Потапенко та ін. ; ред. В. Потапенко. Київ : Нац. ін-т стратег. дослідж. 2023. 58 с.
4. Пастушок І. Г. Значення основоположних цінностей Римського права для формування правової традиції Європейського Союзу. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2016. № 8. С. 31–37.
5. Соколова С. В. ПРАВОВА КУЛЬТУРА: ПОНЯТТЯ ТА ЇЇ ВИДИ. 2012. URL: https://www.researchgate.net/publication/352276007_PRAVOVA_KULTURA_PONATTA_TA_II_VIDI.